

A székesfehérvári nemzeti emlékhely kialakításáról

Az új kormány illetve az újonnan megválasztott helyi hatalom megörökölte a székesfehérvári nemzeti emlékhely kialakításának feladatát. Az eddigi fejlemények ismeretében nem tűnik haszon nélkül valónak felvázolni néhány gondolatot, amelyet célszerű a kialakítás folyamán szem előtt tartani.

Ami elkerülendő

Nyilvánvaló, hogy nem szabad olyan funkciók érdekében valamit megvalósítani, amelyekre a helyszín nem alkalmas, más helyszín is alkalmas vagy alkalmasabb. Olyan funkciókat kell kiválasztani, amelyek ellátására az országnak, a nemzetnek nagy szüksége van és amelyek ellátására a helyszín kiváltképp, vagy egyedülálló módon alkalmas. A terület beépítésének eddigi történetéből is számos tanulság szűrhető le. Az alábbi caveat-ok ezekből vezethetők le.

Az együttest nem szabad funkció nélkül formai játékként, narcisztikus építészek, szobrászok önmegvalósításaként létrehozni. A legutolsó ötletpályázat során nyilvánvalóvá vált, hogy a hazai építészek zömét ez vezérli. A pályamunkák közül nem volt olyan, amely túlhaladta volna a helyi turista-látványosság, a romkert vagy a múzeum funkciót, senki nem kísérelte meg komolyan, hogy meghatározza, az ezredév mára alig fennmaradt maradványainak láttán mire kellene emlékeznie a látogatónak, mit kellene megtanulnia és mire kellene mozgósítania..

Nem szabad elsősorban a hit, a katolikus vallás gyakorlására, szakrális ceremóniára létrehozni, hiszen Magyarországon e célokra számos hely, kegyhely létezik, amelyek, szebbek, és a liturgikus életre jobban alkalmasak, hiszen ez a hely csak nyáron vehető igénybe, és nem látható el a ma már elvárt kényelmi berendezésekkel.

A létesítményt nem szabad annak a hamis illúzióknak a szolgálatába állítani, hogy *Magyarország mindig nagyszerű, csodálatos és tiszteltre méltó volt, minden magyar pedig nagyszerű.* A magyarságnak sem szabad hamis illúziókban ringatnia magát, hanem önmagát szolgáló világos helyzetképre van szüksége önmagáról és történelméről. Nem szabad csupán a pozitív személyeket, eseményeket bemutatni. Az évszázadok leckeönyvéül szolgáló Biblia sem csupán sikerekről és kiválóságokról beszél a választott népről és más népekről szólván. Negatív eseményekből, személyekből jóval több volt és sokkal nagyobb szerepük az ország boldogulásában illetve inkább boldogtalanná válásában, mint a pozitívoknak. Ismét meg kell tanulni, például itt is, a negatív eseményekkel, szereplőkkel szemben tanúsított állampolgári intoleranciát.

A magyarságnak nem szabad tehetetlenségre kárhozzatnia magát. Az emlékhelynek semmitmondó, vagy neutrális – és így negatív - helyett pozitív, mozgósító szerepet kell betöltenie. Magyarország és a magyar nemzet boldogulását elsősorban az ország népétől és a nemzettől lehet várni, és ennek a helynek ezt a józan és egészséges szemléletet kell tükröznie és sugallnia, érzelmileg alátámasztania. A fatalista, kizárólag az isteni igazságosságban bízó hit enerválja, passzívizálja az ország polgárait. „Hajh, de bűneink miatt gyúlt harag...”, „M megbűnhődte már e nép a multat, s jövendőt.” Nem a nép egésze, a magyarok mind voltak bűnösök, hanem a felelőtlen és mértéktelen Kun László, a kisszerű Dobzse László, a kapzsi Bakócz, avagy X szolgálalkú nádor, Y a várat pénzért feladó kapitány vagy

Z az abszolutista hatalmat túlszolgáló, hazafiak százainak életét megrontó titkos tanácsos, vagy Rabutin és serege, a királyszerű csontjait véletlenül vagy szándékosan újságpapírba csomagoltan összekeverők, mindannyiban, amennyiben, és ezek vezettek tragédiákhoz.

Nem szabad a nemzeti emlékhelyet csupán a régi dicsőség felidézésére létrehozni. Hiszen, régi dicsőségen, Husztnak romvárára megállva elmerengni mit ér? A hely romkertkénti kialakítása, már a név fenntartása is valami ilyesmit, haszontalan elmerengést sugall.

Nem szabad a nemzettel, az országgal, a hazával, Székesfehérvárral kapcsolatban pusztán valamilyen parttalan lila gőzös meghatódottságban élni és nem szabad az építményt ennek előidézésének szentelni. A magyarságnak minden alkalommal bölcs megfontolásokra kell támaszkodnia, a félig megrágott gondolat, a zavarosság visszaüt.

Nem szabad az emlékhely fő funkciójaként az építészet és a művészetek történetét bemutató helyet alkotni. Az építészet története nagy periódusainak bemutatására a hely nem alkalmas, a különböző korokból igen kevés maradvány maradt fenn és vannak az országban, világban olyan helyek, ahol a román, gótikus, stb. stílusok gyönyörű, épen maradt épületeken tanulmányozhatók. Nem szabad elsődleges célként kitűzni a megmaradt tárgyak, kövek bemutatását, ezek tárgyilagos bemutatását az egész létesítmény funkciójának szolgálatába kell állítani. Nem a kövek a lényeg, hanem azok tanulságok, amelyek azokból az eseményekből vonhatók le, amelyeknek e kövek tanúi voltak.

A javasolt koncepció

*Az együttesnek elsősorban nevelő és animáló hatással kell lennie a magyar látogatóra. Magyarországnak, a magyar nemzetnek ma (is) történelmi leckékre van szüksége, hogy *mindenki megértse a történelem megisméltető helyzetét, és állampolgárként aszerint viselkedjen, erősödjön a nemzet kohéziója. Tartós érzelmeket, elkötelezettséget kell kiváltania a semleges, többnyire fiatal látogatókból, érzelmeket kell erősítenie.* Miután a leckének tartós, maradandó hatásúnak kell lennie, ezért a mai sokkoló média világában is *az ingerküszöböt jóval meghaladó mélységű, megrázó, katartikus élményeket kell nyújtania.**

A hely a konkrét események színterén kívül egyedülállóan alkalmas, egy az Ember tragédiájára hajazó Magyar tragédiának, egy *történelmi kiskáténak történelmi élménykert* formájában való megvalósítására, amelyben a mindenkor magyar megtalálja a hamis pl. az országot külföldi érdekcsoportok mentén megosztó baloldal-jobboldal alternatíva helyett a mindenkor alkalmazható alapfogalmakat az ország és a nemzet a történelemben lehetséges mindenkor állapotaira és az események tipikus mindenkor alakulására. *Egy ilyen ismétlődő fő ciklus:* idegen vagy idegenbérenc hatalomra kerülése, nemzetidegen uralom megerősödése, elszegényedés, gyengülés, lázadás, nyomor, majd egy nemzethű megalkuvó, vagy radikális elit felemeli az országot.

Legyen e hely egy történelmi élménykert, amely *történelmi GPS-ként is szolgál*, a látogató gondolatban ott és főleg hazatérve le tudja játszani a tragédia színeit, *maga is meg tudja állapítani hol áll az ország és ő, melyik felvonásban tartanak, és kik játsszák el éppen az egyes ottani szerepeket, s végül mi lesz a következő felvonás, merre tart az ország, a nemzet és meg tudja jósolni, hova jut, mikor a darab a végére ér majd újra kezdődik.* Meg tudja mondani, mit kell tennie, ha az ország, nemzet felemelkedését segítve akarja megélni önmaga és családja életét. És tudja, hova kell állnia.

A létesítményt úgy kell megépíteni, hogy abban megerősítő élményhez jusson a nemzeti értelmiségi elit, a jövő értelmisége, a diákság, a városi és falusi népesség, a határokon túli magyarság, a

kárpát-medencei nemzetek tagja, nyugat-európai és az ázsiai, elsősorban kínai látogató.

A létesítmény nevelő hatását, Székesfehérvár jelentőségét meg lehetne sokszorozni, ha *be lehetne vonni a mai államéletbe. Ez hozzájárulhatna a mai állami elit elismertségéhez, legitimitációjához is.* Például az államelnök, a *mindenkori első számú vezető beiktatását* is lehetne ismét Székesfehérváron tartani.

A koncepciót *csak akkor lehet megvalósítani, ha rendelkezésre áll a Püspökkert területe is*, miután a jelenlegi telken nincs elegendő hely erre.

Elképzelések a koncepció megvalósítására

A funkciók ellátása mindkét szinten funkcióelemekhez, *objektumokhoz* kapcsolódik. Az egyes objektumok – műfaji besorolásra való tekintet nélkül - kifejezetten a funkciók ellátására tervezett táblák, oszlopok, effektek, szobrok, építmények, épületrészek, falfestmények, mobilok, hangzó vagy multimédia eszközök, a látogató által működtethető dolgok. Egyes funkciók nem az egyes objektumokkal történő érintkezés, hanem az objektumok egyes meghatározott sorainak, utainak, ösvényeinek a végigjárása, megtapasztalása során láthatók el. Egy objektum csak akkor építhető meg, ha van funkciója, az szerepel a megvalósítandó funkciók tervében.

A föld alatti szinten

A földalatti szinteken a bazilikához közvetlenül kapcsolódó *pozitív és negatív személyek és események emlékei, emlékeztetői* lennének. Fontos, hogy *ne csak királyokról emlékezzünk meg, hanem azokról a mindenféle rendű polgárokról is, akik típusai mindenkor alakítják a nemzet életét,*

Itt meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy az egykori bazilikát illetve a Mátyás bővítményt egykor helyre lehessen állítani.

Számos egyéb mellett meg kell mutatni, hogy Magyarországon eddig többnyire – Nyugat-Európától eltérően - a régi megtartása helyett a régit lerombolva született új: *Magyarország vezetése korszerű lenni akarván, vagy éppen szándékosan, a nemzet saját kultúráját elpusztítandó, hagyománypusztító volt.*

Fel kell hívni a figyelmet ugyanakkor arra a *makacs kitartásra*, amely egy ezredéven át mindig ugyanott újra és újra felemelte az országot és fenntartotta államát.

A föld felszínén

A földfelszínen a Tanulságok kertjében, egy történelmi élményparkban a (magyar) történelem újra és újra bejárt és bejárando örök útjait és az utakon újra és újra felbukkanó király, katona és koldus által egyaránt játszható és játszandó vándor-szerepeket kell bemutatni.

A legfontosabb szerepek, allegorikus alakok közé tartozhatna például a **A Hazához Hűséges Derék Ember**, s mellette a **Hűség**, mely a Hűségesből kinövő köteléket ad a Hűségesnek, aki abba kapaszkodik, s amelybe akár a látogató is belekapaszkodhat. És akinek megtestesüléseit az alsó szint történelmi személyiségei, egy Varkocs, vagy egy IV. Béla mutatja, akiknek szublimálódásából az alak keletkezik. Vagy **A Báb**, aki itt él, velünk, köztünk, de akit mások mozgatnak, mások vagy mások érdekeinek szolgája. Vagy **A Felelőtlen**, ki tudatlanságában, felelőtlenységében a közéletből kivonul.

A legfontosabb út a szorgos munkán és belső együttműködésen alapuló felemelkedés, hódítás, majd a meghódítás és a pusztulás és újrakezdés útja, utalásokkal az alsó földalatti szint konkrétumaira. *Fehérvárott* ezen kívül még **A keresztet felvettük** nevű, a kereszténységet felvevő államokban a hitcsere változatait és annak az országok életpályáira gyakorolt hatását bemutató út lenne különösen ajánlatos: szerbek, románok, írek, csehek, szlovákok, bretonok, ukránok, grúzok stb. párhuzamba állítása lenne megvalósítandó, kitekintéssel a református hit és a szocializmus „felvételének” ezen országokban megvalósult módjaira.

Az ünnepi és szakrális események helyszíne

A földfelszíni tér egy részét *alkalmi eseményekre* fogják felhasználni. Ilyen lehet például az augusztus 20-i ünnepély, szentmise. Lehetne egy-egy *emlékhelyet oszlopot, táblán felvésett nevet, bármit kialakítani minden egykori és jövőbeni első számú vezetőnek*. Az új alkotmány rendelkezhetne úgy is, hogy a hagyományokhoz visszatérve, *az államelnök beiktatása történetük mindig Székesfehérvárott*. Ebben az esetben *a szabózártani metszék helyreállítása és felhasználása a beiktatásnál* szimbolizálhatná azt, hogy a magyarság visszatér függetlenségéhez, hagyományaihoz, lehetne ez egy új, *a Szabadság szobornál hitelesebb függetlenségi emlékmű*.

A földfelszíni szintnek ezt a részét úgy kell kialakítani, hogy ezen alkalmakkor a szertartást celebrálóknak legyenek ott olyan objektumok, amelyekhez a szertartás egyes elemei, a szentbeszéd kapcsolódhatnak. A Bibliában megjelenő archetípusok (pl. Júdás az Áruló) és történetek (pl. az elzüllött társadalommal) a magyar történelemben is számos alkalommal felbukkannak, ezek között párhuzam vonható és láttatható.

A román kori bazilika metszéke

A földfelszíni szintnek részeként most, vagy később, meg kell építeni a román kori bazilika metszékét, úgy, ahogy azt Szabó Zoltán rekonstruálta. A metszékét és az egész felépítményt úgy kell megépíteni, hogy később legyen mód az egész bazilika helyreállítására. Ennek funkciói többek között a honfoglaló magyarság nagyságának, erejének bemutatása, tisztelet ébresztése, majd az ezt követő korok és teljesítményük törpeségének, ha sikerül egészen visszaépíteni (mint a lengyelek még a szocializmus idején visszaépítették a varsói királyi palotát), akkor a visszaépítő kor nagyságának bemutatása. Szerepet kap a megvalósítandó két vagy több történelmi út állomásaként is.

Az objektum tervezése

Az objektum építészeti tervezését ebben az esetben meg kell előznie egy *funkcionális tervezési szakasznak*, amelynek célja az építményegyüttes funkcióinak részletekbe menő, a fenti elképzeléseket kifejtő meghatározása a megrendelő számára. Csak egy ilyen anyag birtokában lehet a formai és műszaki kérdésekben megmaradó építészeket arra szorítani, hogy a nevelő funkciót ellátó építményt tervezzenek. Az egész projekt sikere nagyrészt azon múlik, hogy a funkcionális tervezés mennyire gazdag, körültekintő és eredményorientált.

A funkcionális tervezést nem építészeknek kell elvégezniük, hanem három szakaszban egy a nemzet egyes nagyjából (pl. Csoóri), nemzeti érzésű helyi politikusokból, történész, reklám, dramaturg stb. szakemberekből álló kreatív csapatnak. Az első *eszei* csapat tagjainak feladata a számos felmerülő konkrét funkció-lehetőség fel-, és rangsorolása. Az egyes funkciók minősítését, majd rangsorolását indokolni kell.

A második *kreatív szakmai* csapat feladata a funkciók megvalósításához, a megvalósítás eszközeihez objektumfajták, objektumok kitalálása, kiválasztása. Az objektumokról meg kell mondani, mely funkció elérését támogatják, az elképzelést indokolni, minősíteni és rangsorolni kell. Egy objektum több funkció ellátását is támogathatja és egy funkció ellátására több objektum is szolgálhat.

A két csapat egyidejűleg dolgozik és rendszeresen tájékoztatja egymást részeredményeiről.

A harmadik végleges változatot *döntésre előkészítő* csapat az első két csapat anyagai alapján dönt az építészeti, gépészeti stb. tervezés alapjául szolgáló kiírásról és szakemberek bevonásával elkészíti azt.

A csapatok *kiinduló munkaanyag*nak egy történészek és helytörténészek által összeállított *dokumentumgyűjteményt* kapnak, amely 1000 évre visszamenően tartalmazza a *helyhez kapcsolódó* személyek és események jegyzékét, a jelentős események (pl. elfoglalás, építés, lerombolás, visszaépítés, koronázás, esküvő, temetés, országgyűlés) és személyek (uralkodók, főrangúak, helyi vezetők, pl. várkapitány, polgármester) tevékenységének hiteles eredeti leírását tartalmazó dokumentumokat vagy azok jegyzékét. Ez az anyag a későbbiekben, ha a létesítmény elkészül, felhasználható különböző tájékoztató dokumentumok kiadására.

Az építő-, szobrász stb. művészeknek szolgálniuk kell és magukévá kell tenniük, vállalniuk kell a nemzet nevében eljáró megrendelőt és annak koncepcióját. A tervezéshez olyan építő-, szobrász, stb. művészeket kell felkérni, akik erre hajlandók, a pályázatokat pedig úgy kiírni, hogy a megrendelő koncepciója a résztvevők számára világos legyen. A döntést nem szabad szakmai zsűrire bízni, a művészek hangadóinak többsége ma nemzetétől elidegenedett, liberális szemléletű.

Mindegyik látogatói csoport számára külön kell tervezni azokat az objektumokat, amelyekkel őket tanítjuk, neveljük, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a valamely látogatói csoport számára tervezett objektumokat más látogatói csoportok tagjai ne használhassák, vagy azoknak ne vegyék hasznát. A magyar értelmiség részére gazdag és történelmi részletekbe menő tájékoztatást kell adni a létesítményen belül elhelyezve és többszintű dokumentációval, a szomszédos épületben megépítendő tájékoztató központban nyújtható szakelőadásokkal.

A létesítménynek szakítania kell azzal, hogy semmit nem mond és a látogatóra bízta, hogy a tárgyak alapján a nemzet, az ország, az állam életéről véleményt formáljon, emlékeket alakítson ki magában és levonja a tanulságot.

Az objektumokat úgy kell megtervezni, hogy azok számos alkalommal kiutaljanak a mai világba, a látogató kénytelen legyen a látogatás közben felemelni a fejét és hozzákapcsolni a látottakat, tanultakat életéhez (a mentőautó, a mozdonykürt hangja, beszűrődő diszkózene stb.), mert csak így várható, hogy azok a mindennapi életébe interiorizálódjanak, megmaradjanak, hasznosuljanak.

Jó lenne a visszakerdezés, kommentálás lehetőségét is biztosítani, például egy elektronikus guide segítségével, amelynek adatai idősorosan lehetőséget adnak a látogatói attitűd változásának egy fajta mérésére..

A koncepció kiterjesztése a nemzeti emlékhelyek rendszerére

Magyarország népe java részének nincsenek helytálló történelmi fogalmai, vagy a közéletben való részvételre alkalmatlan fogalmai vannak. A (magyar) történelmet nem az úgy nevezett bal és jobboldal vagy, a „haladó” vagy „konzervatív” erők küzdelme határozta meg. Az állampolgár számára az iskolákban és a nemzeti emlékhelyeken is évezredek tapasztalatokon alapuló helytálló *általános sémákat kell bemutatni az államélet menetére vonatkozóan*. Összehasonlító és történeti államtudományi alapon a több ezer évet szublimálva, általánosítva különböző felépítésű, államalkotó tényezőjű, döntéshozói körű, közteherviselési, védelmi rendszerű, jövedelmű, és különböző funkciókat felvállaló államok szükségszerű fejlődési pályájára vonatkozó sémákat kellene megjeleníteni.

Ilyen út lehetne például *Ópusztaszeren a Füves puszták útjai*: az egyes, egykor egymás mellett élő, hasonló életmódot folytató sztyepei népek (magyarok, hunok, mongolok, ujugurok, bolgárok, türkmének stb.) által kétezer év alatt bejárt utak általános elemeiből az általuk bejárható lehetséges utak felvázolása. *Budapesten* ilyen lehetne *Az iparkodás útjai* közép-európai nemzetek iparosodásának bejárt útjai, az iparosodás lehetséges pályái, nem ipartörténeti aspektusból, hanem az államélet szempontjából.

Ezt a munkát a magyar történészeknek jórészt még el kell végezniük, készen kevés olyan anyag van, amely e célra felhasználható lenne. A már meglévő anyagokat alkalmas szakemberekből álló eseti bizottságoknak kellene kidolgoznia egy az egész országra kiterjedő nemzeti emlékhely-rendszer útjainak kidolgozásához. A bizottságok tagjait szaktestületek (Történelemtanárok Egyesülete, MTA stb.) javaslatai alapján a projekt vezetőjének kellene kiválasztania.